

Znepokojivý Andersen v nové uměnovědné optice

Mariana Čechová: *Andersencia*. Praha: Verbum, 2019, 120 s.

Pohádková tvorba Hanse Christiana Andersena nepřestává vzrušovat čtenářské, ale i filmové, divadelní a jiné publikum. Jen letmá přehlídka stále přibývajících knižních vydání (nemluvě o množství adaptací do jiných médií) naznačuje trvajícím zájem o jeho odkaz a s tím spojený komerční zájem vydavatelů, kteří předkládají umělecky zhodnocená podání vedle těch zbrakovělých a čistě výdělečných. K danému dílu se vyjadřují rovněž pozoruhodné teoretické reflexe.

V krátkém údobí přicházejí k odbornému i laickému publiku dvě práce (jedna česká a jedna slovenská) zpřítomňující Andersenovo dílo z uměnovědné perspektivy. Po výborné, i pro laika čtenářsky velmi přitažlivé práci české badatelky Heleny Březinové (*Slavíci, mořské víly a bolavé zuby. Pohádky H. Ch. Andersena: mezi romantismem a modernitou*. Brno: Host, 2018), která přináší objevné poznatky i analytický pohled na danou tvorbu a právem byla oceněna Zlatou stuhou (cenou pro nejlepší tvůrce literatury pro děti a mládež u nás, v kategorii Nejlepší teoreticko-kritická kniha 2019), vychází další pozoruhodná monografie. V příhodném vizuálním hávu (výtvarníků Viery Domaracké a Matúše Jurčíka) vydává nakladatelství Verbum práci s názvem *Andersencia* slovenské badatelky a vysokoškolské pedagožky Mariany Čechové (Ústav literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitře).

V porovnání s prací Heleny Březinové svůj badatelský zájem Čechová zužuje, když upírá pozornost k Andersenovým příběhům s existenciální tematikou. Zajímavý název monografie vysvětluje autorka propojením Dánova jména a výrazů „existence“ a „esence“. Vzniklý novotvar naplňuje autorka ambicemi akcentovat významovou škálu existenciální roviny literární výpovědi, kterou považuje za esenciální přinejmenším k pohádkám vystaveným její pronikavé analýze.

Mariana Čechová vychází ze svého dlouhodobějšího odborného zájmu o existenciální tematiku v umění a vůbec z tematologicky laděné analýzy, která je jí

v jejím badatelském přístupu nejbliže. Svě interpretační postřehy staví na hlubinné analýze několika (šesti) Andersenových textů: vedle všeobecně známých příběhů Statečný cínový voják, Malá mořská víla, Děvčátko se sirkami věnuje pozornost i snad řídkěji vydávaným textům Smrk, Sedmikráska, Ropucha. Přesto je evidentní, že ke svým závěrům se autorka dobírá znalostí širšího rámce Andersenovy tvorby. Právě zaměření spíše na kratší texty, s hutnou syžetovou linkou, může dobře demonstrovat její postřehy. Práce má v tomto smyslu zajímavou kompozici: neusiluje o komplexní analýzu jednotlivých textů, ale vypořádává si odkazy na ně ve své vlastní osnově nejdůležitějších uměleckých komponentů, které intenzifikují existenciální příznaky.

Akcentování existenciality příznačně nesignalizuje zájem pouze o tematizaci smrti. K podobám a smyslu smrti v Andersenově literární výpovědi se autorka dostává postupně interpretací dalších existenciálních motivů, protože je vnímá široce ve smyslu atributů zhodnocujících existenci, její povahu, její směřování až k neexistenci, kterou samu o sobě nelze dost dobře chápat bez předchozího. Uvědomuje si tedy velmi dobře sémanticky nosné sepětí života a smrti, interpretačně poukazuje na Andersenovo vidění života zrcadlicího v protagonistech zvláště skrovnost, bezbrannost, dětskost, osamělost, bolest, utrpení či vydanost okolí. Jmenované příznaky jejich existence autorka demonstruje v přirozeném sepětí s prostorem a pohybem (pobytem) uvnitř i mimo něj a dobírá se zjištění, že „narátor [...] prostřednictvím rozprávkovo metaforického obrazu akoby predkladal ucelený obraz existenciálnej drámy človeka. Sugestívne zachytáva i tie najjemnejšie nuansy, odtiene zármutku a stíšene bolestného vnímania sveta, ktorý protagonistom Andersenových príbehov ublížil, a predsa v ňom zmierlivo prijali svoj údel“ (s. 97).

Zvolený tematický úhel Čechová konstruuje na filozofickém podloží, vychází zvláště z učení M. Heideggera a pokouší se aplikovat jeho pojmy při své interpretaci. Podtrhuje toto silné myšlenkové východisko pro svou práci v samotném závěru, čímž dokládá, jak daný koncept zůstává nosný a v souladu s tázáním a snad i samou podstatou umění v každé době aktuální. V jejím literárněteoretickém přístupu k textu se pro autorku spjatou s nitranskou alma mater přirozeně zrcadlí pohled tzv. nitranské školy, zvláště pak těží z analytického přístupu Františka Míka. Její zájem o smysl výpovědi neustále kalkuluje se čtenářským očekáváním a vůbec představou literární komunikace.

Čechová je ve svých interpretačních postřezích velmi citlivá, dokáže podchytit minuciózní prvky, které vsadí do komplexu dalších, aby postihla promyšlenost Andersenova tvůrčího a myšlenkového konceptu. Stejně jako věnuje pozornost

duchovní rovině sdělení, nachází podporu ve volbě výrazu a dokládá svá tvrzení trefnými citacemi pramenů.

Důraz na existenciální tematiku neodsouvá stranou ani často diskutovanou otázku recepce Andersenova díla, které je, jak potvrzují knižní vydání, stále vytrvale předkládáno především dětskému adresátovi. V tomto smyslu nachází Čechová shodu s názorem H. Březinové a mluví o dvojadresnosti Dánova díla. Můžeme tedy přijímat jeho příběhy v širším záběru jako reflektující existenciální tematiku v umění, stejně jako si můžeme uvědomovat jeho tvůrčí přístup v intencích literární komunikace mladých, či přímo dětských čtenářů. V tomto druhém smyslu Čechová navazuje na starší monografie a studie, které přítomnost závažné tematiky v tvorbě pro děti a mládež reflektují (Šubrtová 2007, Kubeczková 2013), a ve shodě s nimi vnímá její opodstatněnost v uměleckém kontaktu s méně zkušeným publikem. Oproti předchozím pracím však přeci jen sleduje tvorbu, která přesahuje rámec literatury pro děti a mládež, a tak z jiného úhlu poukazuje na konstantní rysy tematické roviny umělecké výpovědi, jež můžeme reflektovat jako cosi, co k sobě obě umělecké oblasti přibližuje: „Andersen vnáša do svojho modelu sveta, akokoľvek clivého, motív smrti ako jeden z prirodzených momentov ľudskeho bytia“ (s. 103).

Takovýto pohled rovněž přispívá k poznatku, že literaturu, kterou předkládáme dětem, nemusíme nutně vnímat jako uzavřenou enklávu spjatou s jasně definovanou představou adresáta. Čechová svým specifickým a seriózním hlubinným zájmem mimo jiné demonstruje, že Andersenovo dílo patří k takovým, která nepředpokládají nějaké předem dané čtenářské kompetence. Její práce vedle pojetí H. Březinové prostě přispívá ke zjištění, že jeho čtenářem může být kdokoli otevřený myšlenkovému fundamentu výpovědi, ochotný naslouchat příběhu a zažívat jeho účinek. Stále vnímáme silnou potřebu pozměnit perspektivu soudobé kulturní veřejnosti v případě umění adresovaného, lépe řečeno předkládaného dětem. I tímto způsobem se zdůrazňuje hodnota této umělecké oblasti, která je snad specifická, nikoliv však v klauzuře vytvářené zkušeností či věkem. Je dobré vnímat tyto texty s jejich potenciálem oslovit každého vstřícného, vnímavého čtenáře.

V neposlední řadě nás monografie s nápaditým titulem *Andersencia* přesvědčuje o tom, že Hans Christian Andersen byl vskutku moderní umělec, neboť velmi dobře předjímal i soudobý trend univerzálně sdělné výpovědi, která se otevírá širokému publiku a dokáže je citově a intelektuálně angažovat. Jinak řečeno, práce nitranské badatelky Mariany Čechové dokládá, že také u dnešního

člověka umí vzbudit zaujetí a provokuje k úvahám, inspiruje, znepokojuje. Nejlepší důkaz, jak by umění mělo působit.

Olga Kubeczková

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.